

1.

Wat 'ome' Willem komt doen

Het is een hete, broeierige dag in het midden van juli. De zon brandt op het land en aan de horizon komen donkere wolken met lichte randen op. Dat heeft de boer, die met zijn twee zonen op het land het hooi bijeenharkt, ook in de gaten.

'Mogen we even uitrusten?' vraagt Herman, de jongste van de twee zonen.

'Probeer het nog een poosje vol te houden,' zegt zijn vader, terwijl hij naar de naderende wolken kijkt. Herman kijkt net lang genoeg rond om zijn zus Willie aan te zien komen.

'Daar komt Willie,' zegt hij.

Het valt Herman op dat Willie hard loopt en dat ze met haar armen zwaait. Zou er iets bijzonders aan de hand zijn? Nu hoort hij haar ook roepen: 'Vader, vader!'

Hijgend, met de koffiekkan in de ene hand en een papieren zak met snijkoek in de andere, bereikt Willie het drietal. Terwijl ze de laatste stappen zet, zegt ze: 'Pa, er is iemand die u heel dringend wil spreken.'

'Ik heb nu geen tijd, we zijn aan het hooien. De lucht ziet naar onweer, laat hem morgen maar terugkomen.'

'Maar die man zei dat het om iets heel belangrijks gaat.'

'Iets heel belangrijks, wat bedoelt hij daarmee? Ken je die man? Is hij van de kerk?'

'Nee, ik ken hem niet, maar hij zei dat het gaat om een zaak van leven en dood.'

'Dat begrijp ik niet,' broemt vader, 'maar als het echt zo

belangrijk is, laat hem dan maar hierheen komen.'

Herman vraagt zich af wat er aan de hand is. Zo veel onbekende mensen komen er bij hun redelijk afgelegen boerderij nu ook weer niet. Of zou het met de oorlog te maken hebben? Het hart van Herman begint sneller te kloppen als hij daaraan denkt.

Hier, in deze rustige boerenstreek van de Gelderse Vallei, is de oorlog nauwelijks doorgedrongen. In de meidagen van 1940 was dat anders. Toen moesten ze evacueren naar een dorpje ergens midden op de Veluwe en toen is er in hun omgeving tussen het Nederlandse en het Duitse leger behoorlijk gevochten. Dat alles is nu al weer een aantal jaren geleden en na die tijd is het in deze omgeving rustig gebleven.

Duitsers zie je hier slechts af en toe en dan meestal alleen nog maar als ze op doorreis zijn. Af en toe bereiken hen berichten over de oorlog, maar voor hun gevoel is het allemaal ver van hun bed. Ze horen wel eens verhalen over onderduikers, hier in het dorp schijnen er ook te zitten, maar niemand weet precies wat er van die verhalen waar is. De enkele NSB'ers in het dorp doen hen nog het meeste aan de oorlog denken. Een van hen is buurman Van de Wal, tenminste, het is niet zeker dat hij NSB'er is, maar Herman vertrouwt hem toch niet. Hij houdt zich in ieder geval met zwarthandel bezig en ze zeggen dat er Duitsers bij hem op het erf komen.

Willie, die de surrogaatkoffie heeft ingeschonken, zegt: 'Jullie schenken zelf nog maar een keer in, ik ga eerst die meneer roepen.'

Vader Top kijkt eens naar de lucht die donkerder wordt. 'Er

komt echt onweer, jongens', zegt hij. 'Ik heb geen tijd om op die meneer te wachten. Schieten jullie een beetje op, dan gaan we weer aan het werk, want ik ben bang dat we het hooi anders niet binnenkrijgen.'

Even later zijn ze weer bezig. Herman voelt de vermoeidheid als hij na de rust de eerste wissen hooi oppakt, maar als hij even doorzet voelt hij niets meer. Henk, die naast hem werkt, is iets sterker dan hij en werkt alsof hij net begonnen is.

Al vlug daarna komt Willie op het land, gevolgd door een meneer die ze niet kennen. Herman neemt de man goed in zich op als hij langsloopt. Het moet iemand uit de stad zijn, want hij is gekleed in een net pak met een stropdas en hij draagt schoenen. Hier in het boerenland heeft iedereen klompen aan.

'Goedemiddag', zegt de vreemdeling.

'Dag meneer.'

Dan is de man bij hun vader, die hij op dezelfde manier begroet. 'Goedemiddag.'

'Dag, waar komt u voor?' vraagt vader op de man af, terwijl hij stug doorwerkt en maar even opkijkt. Herman weet wel waarom zijn vader zo doet en dat kan hij goed begrijpen. In de hooitijd moet je niet bij boeren komen. Het hooi moet binnen!

Het lijkt er niet veel op dat de meneer het snapt. Hij kijkt even peinzend naar de boer en begint dan te praten: 'Ik kom uit de stad, hier in de buurt, ik hoop niet dat ik u stoort ...'

'Dat doet u wel!'

De man vervolgt rustig: 'Ik hoop niet dat ik u stoort, men heeft uw naam genoemd en gezegd dat u betrouwbaar bent.'

'Wie heeft mijn naam genoemd?' vraagt Top, terwijl hij met

een ruk stilstaat en de man doordringend aankijkt.

‘Iemand van uw kerk, meer kan ik niet zeggen.’

‘O.’

De boer werkt door zonder er verder op in te gaan.

Na een paar seconden begint de man: ‘Zou u iets voor de goede zaak willen doen?’

De boer kijkt snel op en zegt: ‘Ik werk nu voor de goede zaak.’

‘Wilt u helpen voor de goede zaak, ja of nee?’ vraagt de man uit de stad nu en zijn stem klinkt scherper en harder dan daar-net.

‘Ik weet niet wat u bedoelt’, antwoordt de boer, toch een beetje onder de indruk, ‘en ik ben nu bezig met het hooi.’

‘Het gaat om een belangrijke zaak, die geen uitstel kan lijden. Het is in het belang van het vaderland’, zegt de vreemdeling, terwijl zijn stem daalt.

‘En u wilt dat nu bespreken?’

‘Ja, het liefste thuis.’

De boer blijft de man lange tijd aankijken en wendt zich dan naar Henk, Herman en Willie en zegt: ‘Werk het hooi snel op rijen, daarna zet je het op hopen, maar als het gaat onweten of regenen kom je dadelijk naar huis. Begrepen?’

‘Ja pa’, antwoordt Henk voor hen drieën.

Herman kijkt de twee na als ze het land aflopen. Wat zou die meneer komen doen? Hij gelooft vast dat het met de oorlog te maken had. Daarom deed hij natuurlijk zo geheimzinnig. Maar wat kan het zijn? Onderduikers! Ineens weet Herman het.

Vader heeft het goed gezien. Als ze nog maar een deel van het hooi op hopen gezet hebben, vallen de eerste regendrup-

pels en komt het onweer snel opzetten: lichtflitsen schieten langs de donkere wolken.

‘Kom, we gaan’, zegt Henk. Ze nemen alle drie hun gaffel mee, omdat ze die op het land toch niet meer nodig hebben. Het laatste stukje naar huis moeten ze heel hard lopen, want het begint ineens te stromen van de regen en ze zijn druipnat voordat ze thuis zijn. ‘Gaan jullie je eerst maar verkleden’, zegt moeder, die de deur voor hen openhoudt, tegen hen.

Als ze dat gedaan hebben, gaan Herman, Henk en Willie naar de kamer waar hun vader nog met de man zit te praten. Herman is benieuwd of hij te weten zal komen wat er aan de hand is. De meneer staat op en geeft hen een hand, ook al zo’n stadse manier.

Vader zegt: ‘Ga maar even zitten, want die meneer wil jullie wat vertellen.’

Herman voelt zich opgewonden en gaat snel zitten. Hij zal nu gauw te weten komen wat er voor bijzonders aan de hand is. Even later komt ook moeder binnen en gaat erbij zitten.

‘Ja, jullie zullen wel denken: wat komt die man hier doen?’ zo begint de vreemdeling. Zijn stem klinkt nu ontspannen en vriendelijk, merkt Herman, heel anders dan daarstraks op het hooiland. ‘Jullie kennen mij niet, noem me maar ome Willem. Mijn werkelijke naam doet er nu niet zo veel toe en het is beter dat je die niet weet. Zojuist heb ik met jullie vader iets belangrijks besproken.’

Herman knikt een keer, dat woord heeft hij meer gehoord deze middag.

‘Voordat ik verder vertel, moet ik er zeker van zijn dat jullie kunnen zwijgen, niet voor een poosje maar voor heel lang en

onder alle omstandigheden. Kan ik daarop aan?’

Het gevoel van opwinding verdwijnt om plaats te maken voor iets van schrik. Wat zou die man bedoelen? Ze mogen ergens niet over praten en dan die indringende stem van die ome Willem!

Als Herman ziet dat ome Willem naar hem kijkt, knikt hij evenals de anderen.

De vreemdeling vervolgt: ‘Met jullie vader en moeder heb ik afgesproken dat hier heel binnenkort mensen komen wonen, niet in huis maar ergens anders op het erf. Het zijn bijzondere logeergasten, niemand mag weten dat ze hier zijn, want ze worden gezocht door de Duitsers. Ik kan er niet te veel van zeggen, want hoe meer je weet hoe meer je moet verantwoorden. Ik hoop dat het voor jullie genoeg is als ik zeg dat ze gezocht worden door de vijand en toch totaal onschuldig zijn, omdat ze niets gedaan hebben. Meer mag ik niet zeggen.’

‘Joden’, stelt Willie vast.

‘Klopt, maar je mag het woord vanaf nu niet meer gebruiken.’

Het blijft even stil, dan vraagt Henk: ‘Wat moet ik zeggen als iemand te weten komt dat we logees hebben en ernaar vraagt?’

‘Niemand mag het te weten komen en als het toch gebeurt moet je mij waarschuwen.’

‘Ik bedoel gewoon iemand uit de buurt.’

‘Die mogen het ook niet weten, maar als ze het toch weten en ernaar vragen dan zeg je maar dat je logees hebt. Je moet het mij dan wel direct laten weten, dan zal ik zorgen dat ze hier weggehaald worden.’

‘Maar hoe weten we uw adres?’

‘Dat weet je vader, hij is de enige die mijn adres mag weten. Nu ga ik, want ik heb vandaag nog meer te doen.’

Ome Willem stapt op en geeft hen allen een hand. Herman krijgt een klopje op zijn schouder. Het geluid van de dichtslaan- de deur blijft in zijn oren hangen tot het vervangen wordt door een ratelende slag van de donder. Ineens merkt Herman dat het stroomt van de regen en dat het onweert.

‘Dat die ome Willem er toch doorgegaan is!’ merkt moeder op.

Een lichtflits zet de kamer in gloed.

‘Ome Willem zei er nu niet zo veel over’, zegt vader Top, maar tegen mij heeft hij wel iets meer verteld, want ik had eerst niet veel zin om de logees in huis op te nemen. Als de Duitsers erachter komen, kan me dat het leven kosten.’

Vader zwijgt even en zucht een keer. Dan vervolgt hij: ‘Ik geloof niet dat ik ‘nee’ mocht zeggen. Hitler heeft zo’n verschrikkelijke hekel aan de Joden dat zij hun leven niet zeker zijn. Ik mocht niet ‘nee’ zeggen, omdat het gaat om het volk van God. Het kan wel eens een moeilijke tijd worden voor ons. Je ziet het nu al, ik moest mee naar binnen gaan en dat ging me aan het hart, want ik wilde met het hooi bezig zijn. Wat het zwaarst is moet echter het zwaarst wege- n. Een mensenleven is meer waard dan hooi. God eist van me dat ik hier help en ik hoop dat jullie er net zo over denken.’

Moeder staat op en kijkt naar buiten waar de regen met bakken neerstroomt. Daarna loopt ze naar de lichtschakelaar om het knopje om te draaien, maar op dat moment verlicht een bliksemflits de kamer zo fel dat ze van schrik een stap naar

achteren doet. Vlak daarna dreunt de donder. Vol ontzag luisteren allen.

‘Geef me de Bijbel eens aan, Herman, zegt vader Top tegen zijn jongste zoon, die daar al op gerekend had. Vader leest tijdens hevig onweer doorgaans Psalm 29. Even later klinkt zijn stem door de halfdonkere kamer: ‘Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen.’ Dat is Psalm 29 niet realiseert Herman zich.

‘Gij zult niet vrezen voor de schrik des nachts, voor de pijl die des daags vliegt.’

‘Aan uw zijde zullen er duizend vallen en tienduizend aan uw rechterhand: tot u zal het niet genaken.’

Herman begrijpt dat zijn vader deze psalm met een speciale bedoeling gelezen heeft. Hij is er verwonderd over, want zo kent hij zijn vader niet. Het moet voor hem ook wel een heel bijzonder moment zijn. Het is noodweer in Nederland, maar in dit noodweer is er een veilige schuilplaats.

Het duurt misschien na het lezen wel een paar minuten voordat moeder de stilte verbreekt en zegt: ‘Ik zal nu toch de lamp maar aandoen.’